

3. Ворачек Х. О. Состоянии «теории маркетинга услуг» / Х. О. Ворачек // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 1. – С. 34–38.
4. Котлер Ф. Маркетинг, менеджмент : анализ, планирование, внедрение, контроль / Ф. Котлер ; пер. с англ. – [9-е изд.]. – СПб : Питер, 1999. – 887 с.
5. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг : навч. посіб. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 384 с.
6. Новаторов Е. В. Особенности стратегии сбыта и дистрибьюции услуг / Е. В. Новаторов // Маркетинг в России и зарубежом. – 2004. – № 4. – С. 50–59.
7. Приходько В. Послуга як правова категорія договору розшуку / В. Приходько // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 79–82.
8. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : підруч. для студ. географ. спец. вищ. навч. закл. / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 544 с.
9. Gronroos C. Service management and marketing / C. Gronroos. – West Sussex, 2000. – 67 p.

Малярчук Раиса. Основные терминологические характеристики сферы услуг. В статье рассмотрены терминологические характеристики сферы услуг и на основе данного материала сформулировано определение услуги, сферы услуг. Анализируя различные утверждения, приведены наиболее распространенные определения услуги как экономической категории, вида деятельности, сферы и как денежного потока.

Ключевые слова: услуга, сфера услуг, современные гипермаркеты крупных городов.

Malyarchuk Raisa. Main Terminological Characteristics of Sphere of Services. The article deals with terminological characteristics of sphere of services. On the basis of the studied material definition of service and sphere of service was proposed. Analyzing the various assertions the most widespread definitions of services as an economic category, as an activity, as sphere and cash flow were proposed.

Key words: service, sphere of service, modern hypermarkets in large cities.

Стаття надійшла до редколегії
23.12.2015 р.

УДК 911 : [502.171(477.82-751.3) : 528.9]

**Тетяна Павловська,
Олександр Рудик,
Анастасія Воробей**

Територіальна диференціація показників ефективності природно-заповідної мережі Волинської області

Для оцінки геопросторових особливостей ефективності мережі природно-заповідного фонду (ПЗФ) Волинської області проаналізовано кількість та площу природно-заповідних територій (ПЗТ), щільність ПЗТ, коефіцієнти заповідності території, розчленованості (інсуляризованості) ПЗФ у розрізі адміністративних одиниць, річкових басейнів, ландшафтних районів. Аналізовані показники картографічно відображено із застосуванням ГІС-технологій, що розширює можливості подальшого використання результатів цього дослідження у виконанні наукових і прикладних завдань.

Ключові слова: природно-заповідні території, природно-заповідний фонд, коефіцієнт заповідності, коефіцієнт інсуляризованості, щільність об'єктів ПЗФ.

Постановка наукової проблеми та її значення. Волинська область – територія з неповторними поліськими й лісостеповими ландшафтами, які, на жаль, зазнають впливу антропогенної діяльності. Щоб контролювати стан змінюваних біогеоценозів, потрібне збереження еталонів – систем, які близькі до природного стану. Тому основний напрям у збереженні ландшафтно-біологічного різноманіття Волині – формування науково обґрунтованої мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Для цього потрібен своєчасний аналіз ефективності функціонування вже наявної природоохоронної мережі й пошук науково обґрунтованих рішень для її оптимізації.

© Павловська Т., Рудик О., Воробей А., 2015

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання формування та розвитку мережі природоохоронних територій, різні аспекти їх використання у своїх працях висвітлювали О. М. Адаменко, А. Ю. Александрова, Ю. М. Андрейчук, Т. Л. Андрієнко, О. Ф. Балацький, В. А. Барановський, В. О. Боков, В. П. Брусак, О. В. Василюк, М. А. Голубець, В. В. Горлачук, Г. В. Гребенник, М. Д. Гродзинський, А. М. Драпалюк, Б. С. Жданюк, Є. І. Іваненко, І. Б. Іваненко, Є. А. Іванов, Д. П. Іванюк, Т. М. Іванюк, О. В. Кавченко, Г. М. Каркуцієв, І. П. Ковальчук, Л. М. Кудляк, О. М. Маринич, Я. І. Мовчан, Н. В. Овсяннікова, С. М. Остапчук, Г. В. Парчук, В. М. Пашенко, П. Г. Плюта, С. Ю. Попович, Б. Г. Проць, О. І. Прядко, А. В. Січко, К. М. Ситник, Е. Станчук, С. М. Стойко, О. Г. Топчієв, В. Я. Шевчук, Ю. Р. Шеляг-Сосонко, П. Г. Шищенко, П. Л. Царик, А. Ю. Якимчук, Т. С. Ямелинець [1–5; 7–14; 16–20; 22–25]. Огляд історії досліджень природно-заповідного фонду Волинської області детально відображено в працях [11; 12; 15; 17–19].

Мета й завдання статті. Мета роботи – виявити геопросторову диференціацію показників ефективності природно-заповідної мережі Волині.

Завдання дослідження:

- 1) опрацювати літературні й інтернет-джерела з питань заповідної справи;
- 2) вивчити фізико-географічні умови краю як природний базис створення ПЗФ;
- 3) проаналізувати сучасну структуру ПЗФ області;
- 4) визначити та схарактеризувати показники якості ПЗФ (кількість і площу ПЗТ, щільність ПЗТ, коефіцієнт заповідності території, коефіцієнт розчленованості (інсуляризованості) ПЗФ області в розрізі адміністративних районів, річкових басейнів та ландшафтних районів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Природне середовище Волинської області – об'єктивна умова формування природно-заповідної мережі краю. Достатнє зволоження зумовило густу річкову мережу й високу заболоченість, а в поєднанні з карстоутворенням – і велику озерність краю. Саме мальовничість та унікальність озерно-лісових, заплавних і болотних комплексів – природна умова для розвитку природно-заповідної мережі Волинської області. Інтерес для заповідання становлять і геоморфологічні утворення, пов'язані з діяльністю вітру й талих вод у післяльодовиковий час. На території області поширено лісову, лучну, болотну, прибережну й водну рослинність. Зважаючи на кількісний і якісний склад флори, найбільш цікавою для заповідання є лісова й болотна рослинність. Сьогодні в області потребують заповідання рідкісні та зникаючі види флори й фауни (усього 115 видів [6]), які занесені до Червоної книги, Бернської конвенції, Європейського червоного списку.

Станом на 01.01.2015 р. в області нараховується 362 території та об'єкти ПЗФ місцевого значення загальною площею 106,8 тис. га і 26 територій та об'єктів загальнодержавного значення на площі 132,5 тис. га. До природно-заповідних об'єктів загальнодержавного значення належать один природний заповідник, три національні природні парки, 15 заказників, три пам'ятки природи, один ботанічний сад, три парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. До природно-заповідних об'єктів місцевого значення належать 206 заказників сумарною площею 91177,35 га; 121 пам'ятка природи на площі 457,80 га; вісім парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (площа – 79,13 га); 27 заповідних урочищ (загальна площа – 15084,62 га) [6] (рис. 1).

Найбільшими ПЗТ області є Черемський природний заповідник (площа – 2975,70 га) та три національні природні парки – Шацький, Прип'ять-Стохід, Цуманська пуца (сумарна площа – 121767,84 га [6]). На території області відсутні такі категорії об'єктів ПЗФ України, як біосферний заповідник, регіональний ландшафтний парк, дендрологічний парк, зоологічний парк. Для більш детального аналізу ПЗФ області ми дослідили його показники в розрізі адміністративних районів, річкових басейнів (Західного Бугу, Прип'яті, Вижівки, Турії, Стоходу, Стиру), природних (ландшафтних) районів, виділених на території області К. І. Геренчуком (Верхньоприп'ятський, Шацький, Любомль-Ковельський, Маневіцький, Турійський, Цуманський, Колківський, Луцький, Іваничівський, Горохівський [21]). Найбільша кількість ПЗТ серед адміністративних районів – у Маневіцькому (55) та Ківерцівському (53), серед річкових басейнів – у басейні р. Стир (132), серед ландшафтних районів – у Цуманському (67) й Турійському (60). Найменша кількість ПЗТ серед адміністративних районів – в Іваничівському (3), серед річкових басейнів – у басейні р. Вижівка (16), серед ландшафтних районів – в Іваничівському (3) та Горохівському (6). Найвищий коефіцієнт заповідності серед адміністративних районів (рис. 2) – у Шацькому (66,6 %), Любешівському (27,7 %)

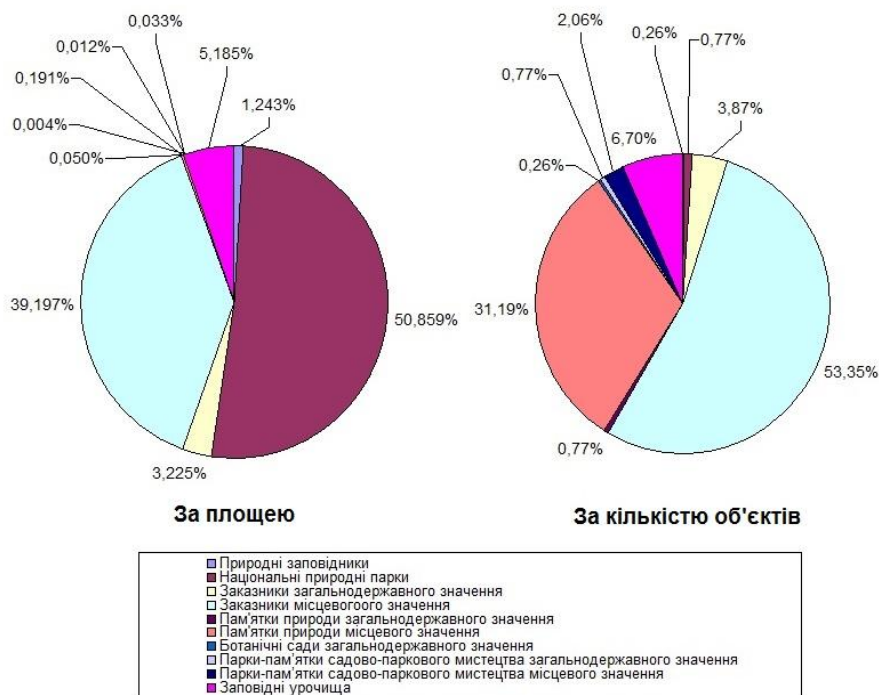

Рис. 1. Структура природно-заповідного фонду Волинської області станом на 01.01.2015 р.

і Ківерцівському (31,7 %), серед річкових басейнів – у басейні р. Західний Буг (17,8 %), серед ландшафтних районів – у Шацькому (70 %). Найменший коефіцієнт заповідності серед адміністративних районів – у Рожищенському (0,8 %), серед річкових басейнів – у басейнах річок Вижівка (3,87 %) й Стохід (4,66 %), серед ландшафтних районів – у Колківському (1,9 %) та Іваничівському (2,1 %). Показник щільності ПЗТ найвищий у Камінь-Каширському, Маневицькому й Ківерцівському адміністративних районах (2,41–3,75 од./100 км²), серед річкових басейнів – у басейні р. Турія (2,55 од./100 км²), серед ландшафтних районів (рис. № 3) – у Маневицькому (2,6 од./100 км²) та Цуманському (3,6 од./100 км²). Найменший показник щільності ПЗТ серед адміністративних районів – у Горохівському, Іваничівському й Рожищенському районах (0,0–1,20 од./100 км²), серед річкових басейнів – у басейнах річок Вижівка, Стохід та Прип'ять (1,20–2,10 од./100 км²), серед ландшафтних районів – у Колківському, Горохівському й Іваничівському (0,40–0,90 од./100 км²). З усіх адміністративних районів найвищі показники інсуляризованості (0,34–0,39) характерні для Камінь-Каширського, Любомльського, Старовижівського та Горохівського районів; найнижчі показники (0,0–0,22) – для Любешівського, Ратнівського й Шацького районів. З усіх річкових басейнів найвищі показники інсуляризованості (0,39 і 0,354) характерні, відповідно, для басейнів річок Вижівка й Турія (рис. 4); найнижчі (0,258–0,263) – для басейнів річок Західний Буг та Прип'ять. Серед ландшафтних районів найвище значення коефіцієнта інсуляризованості простежено в Любомльсько-Ковельському природному районі (0,392), а найменше – у Горохівському (0,25) й Луцькому (0,199). Зауважимо, що чим вище значення коефіцієнта інсуляризованості, тим вагомішу роль в екологічній мережі відіграють дрібні ділянки з незначною екологічною стабільністю, а отже, і незначна роль у збереженні генофонду та покращанні природокористування регіону [13]. Так, із-поміж адміністративних районів найкращі аналізовані показники якості ПЗФ мають Шацький, Маневицький, Ківерцівський, Любешівський і Камінь-Каширський райони, оскільки на їхній території зосереджено найбільше малозмінених водно-болотних, лісових масивів та озер, а найгірші – Іваничівський і Горохівський райони, які характеризуються найбільшим ступенем антропогенного перетворення ландшафтів. Серед річкових басейнів найкращі показники ПЗФ властиві для водозборів річок Західний Буг, Прип'ять та Стир, найгірші – найменший за площею серед аналізованих басейнів водозбір р. Вижівка. Щодо ландшафтних районів, то за аналізованими показниками лідирує Цуманський, а аутсайдерами є Колківський, Іваничівський і Горохівський природні райони.

На вказані вище ареали з найгіршими показниками якості ПЗФ пропонуємо звертати особливу увагу при централізованому плануванні нових (чи розширених площ наявних) природно-заповідних територій

із метою збереження ландшафтного різноманіття Волині. Інформація про просторове поширення ПЗТ області й показники ефективності природно-заповідної мережі може бути корисною під час розбудови регіональної екомережі, розробки туристичних маршрутів та організації екскурсійної діяльності на теренах краю.

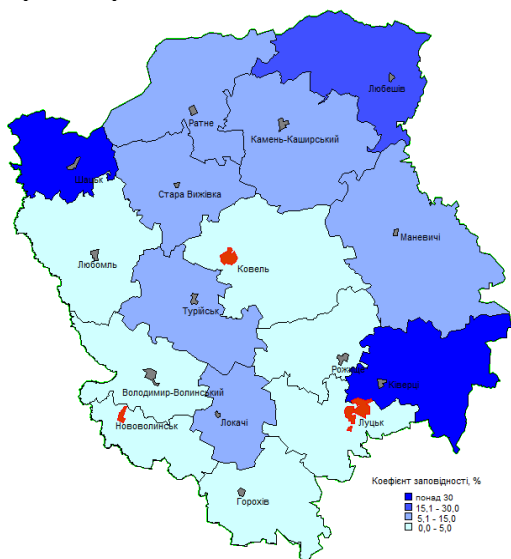

Рис. 2. Коефіцієнт заповідності Волинської області в розрізі адміністративних районів

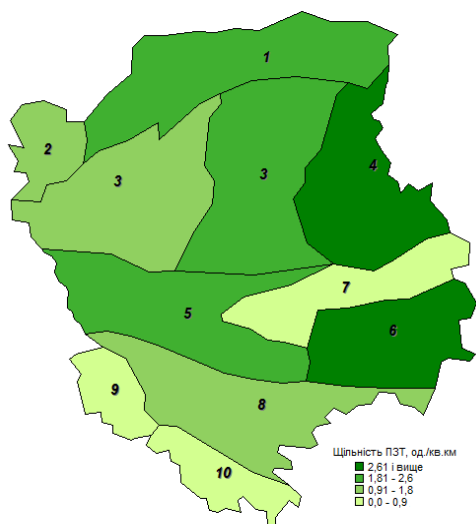

Рис. 3. Щільність природно-заповідних територій Волинської області в розрізі природних районів*

№ з/п	Назва природного району	№ з/п	Назва природного району
1	Верхньоприп'ятський	6	Цуманський
2	Шацький	7	Колківський
3	Любомльсько-Ковельський	8	Луцький
4	Маневіцький	9	Іваничівський
5	Турійський	10	Горохівський

*Примітка. Номери та межі районів узказано відповідно до джерела [21].

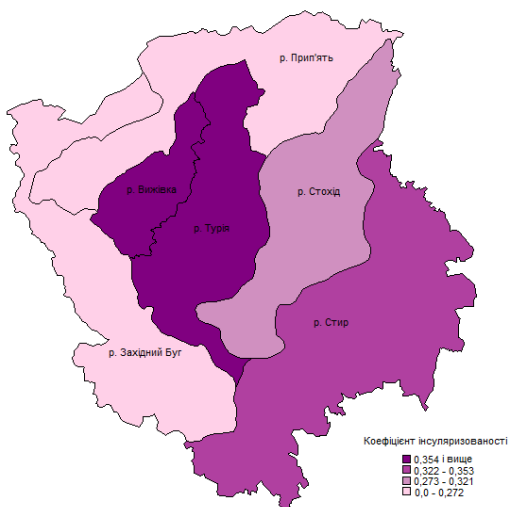

Рис. 4. Коефіцієнт інсуляризованості Волинської області в розрізі річкових басейнів

Висновки та перспективи подальших досліджень. У цілому Волинська область характеризується високими показниками ефективності природоохоронної мережі, про що свідчать такі факти: значна кількість об'єктів і територій ПЗФ (388), що дає змогу області утримуватися на 8-й сходинці серед усіх областей України за цим показником; збільшення кількості ПЗТ за останні 15 років із 368 до 388 об'єктів; зростання коефіцієнта заповідності за останні 15 років (сьогодні він становить 11,7 % (5-та сходинка в рейтингу серед областей України) і є близьким до науково обгрунтованої норми (15 %); на Волині розміщено сім категорій об'єктів ПЗФ, що оцінюється як достатня кількість. Отже, у досліджуваному регіоні природно-заповідна мережа сформована й значною мірою охоплює найцінніші території та окремі ділянки в плані їх збереження в природному стані. Проте здійснений геопросторовий аналіз ПЗФ Волинської області засвідчив територіальні відмінності в розподілі показників його якості.

Джерела та література

1. Брусак В. П. Географічні дослідження природно-заповідних територій: методологія і структура / В. П. Брусак // Вісник Львівського ун-ту. – Серія географічна. 2006. – Вип. 33. – С. 31–42.
2. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду / Олексій Василюк, Анастасія Драпалюк, Григорій Парчук, Дарія Ширяєва; за заг. ред. Олени Кравченко – Львів : [б. в.], 2015. – 80 с.
3. Горлачук В. В. Методологічні засади обгрунтування грошової оцінки земель природно-заповідного фонду / В. В. Горлачук, А. В. Січко // Наукові праці. Екологія. – 2012. – Т. 206. – Вип. 194. – С. 36–43.
4. Гребенник Г. В. Організація використання рекреаційного потенціалу землекористування територій природно-заповідного фонду : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / Гребенник Ганна Василівна ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2015. – 20 с.
5. Гродзинський Д. М. Проблеми збереження та відновлення біорізноманіття в Україні / Д. М. Гродзинський, Ю. Р. Шеляг-Сосонко [та ін.] – К. : Академперіодика, 2001. – 104 с.
6. Екологічний паспорт Волинської області за 2005–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1/volynska>
7. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними / Б. Г. Проць, І. Б. Іваненко, Т. С. Ямелинець, Е. Станчу – Львів : Гриф Фонд, 2010. – 92 с.
8. Іваненко Є. І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми / Є. І. Іваненко // Український географічний журнал. – 2013. – № 3. – С. 64–69.
9. Іванов Є. А. Методика визначення рівномірності розподілу територій та об'єктів природно-заповідного фонду регіону (на прикладі Львівської області) / Є. А. Іванов, І. П. Ковальчук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Вип. 11. – Ч. 2., 2007. – С. 274–279.
10. Іванюк, Т. М. Заповідні території як основа розвитку туристично-рекреаційної індустрії регіону / Т. М. Іванюк, Д. П. Іванюк // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – Т. 1., № 1. – С. 478–482.
11. Ковальчук І. П. Природно-заповідна мережа Волинської області: параметри сучасного стану, показники динаміки, картографічні моделі / І. П. Ковальчук, В. О. Фесюк, Т. С. Павловська, О. В. Рудик // Часопис картографії : зб. наук. пр. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. – Вип. 8. – С. 64–78.
12. Ковальчук І. П. Природно-заповідний фонд басейну річки Стохід: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування / І. П. Ковальчук, Т. С. Павловська, Д. В. Савчук // Часопис картографії : зб. наук. пр. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – Вип. 3. – С. 82–91.
13. Ковальчук І. П. Природно-заповідний фонд території Мізоцького кряжу: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування / І. П. Ковальчук, Ю. М. Андрейчук, Б. С. Жданюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – Р. III : Екологія. – № 9. – 2012. – С. 374–382.
14. Конякін С. Оцінка репрезентативності природно-заповідних територій як основи функціонування регіональної екомереж Черкащини / С. Конякін // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – № 614–615. – С. 58–65.
15. Мельничук М. М. Природно-заповідний фонд у структурі рекреаційного природокористування Волинської області / М. М. Мельничук, Т. П. Безсмертнюк // Наукові записки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Географічні науки. – Вип. 6 – С. 57–65.
16. Овсяннікова Н. В. Удосконалення організаційно-економічного механізму використання рекреаційних ресурсів об'єктів природно-заповідного фонду : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / Н. В. Овсяннікова ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 22 с.
17. Павловська Т. С. Актуальні питання досліджень сучасного стану природно-заповідної мережі басейну р. Вижівка (Правобережжя Прип'яті) / Т. С. Павловська, І. П. Ковальчук, Л. Л. Василюк // Наукові записки

- Тернопільського національного педагогічного університету. – Серія : Географія. – Тернопіль : СМП «Тайп» – № 2. (Вип. 35). – 2013. – С. 228–233.
18. Павловська Т. С. Болотні екосистеми у структурі природно-заповідної мережі Волинської області / Т. С. Павловська, О. В. Рудик, І. П. Ковальчук // Фізична географія та геоморфологія. – 2015. – Вип. 3 (79). – С. 67–77.
  19. Павловська Т. С. Сучасний стан природно-заповідної мережі басейну р. Турія / Т. С. Павловська, І. П. Ковальчук, Л. Т. Чижевська // Фізична географія та геоморфологія. – К. : ВГЛ «Обрій», 2013. – Вип. 1 (69). – С. 44–53.
  20. Пилипенко Г. П. Оцінка природно-заповідного фонду території Задністров'я для обґрунтування регіональної екологічної мережі / Г. П. Пилипенко, С. П. Тодорова // Геополітика и екогеодинамика регионів. – Сімферополь, 2014. – № 2 (10). – С. 714–718.
  21. Природа Волинської області / за ред. К. І. Геренчука – Львів : Вища шк. Вид-во при Львівському ун-ті, 1975. – 147 с.
  22. Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины / Т. Л. Андриенко, П. Г. Плюта, Е. И. Прядко, и др. ; отв. ред. К. М. Сытник – Киев : Наук. думка, 1991. – 160 с.
  23. Царик П. Л. Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.11 / П. Л. Царик ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2005. – 20 с.
  24. Шеляг-Сосонко Ю. Р. Науковий та методичний контекст концепції стратегії розвитку природно-заповідної справи / Ю. Р. Шеляг-Сосонко, С. Ю. Попович // Заповідна справа в Україні. – 2002. – Вип. 1. – С. 1–14.
  25. Якимчук А. Ю. Економічне стимулювання розвитку природно-заповідного фонду у контексті екологічної конституції Землі / А. Ю. Якимчук // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2006. – № 16.8. – С.172–182.

Павловская Татьяна, Рудик Александр, Воробей Анастасия. Территориальная дифференциация показателей эффективности природно-заповедной сети Волынской области. В статье освещаются результаты исследований геопространственных особенностей качества сети природоохранных территорий Волынской области. Исследование функциональных свойств природно-заповедного фонда и оценивание уровня совершенства его функционирования необходимы для определения приоритетных направлений развития заповедного дела в регионе. Для оценки эффективности природно-заповедной сети Волынской области нами проанализированы количество и площадь природно-заповедных территорий, плотность природно-заповедных территорий, коэффициент заповедности территории, коэффициент расчлененности (инсуляризации) природно-заповедного фонда в разрезе административных единиц (16 административных районов), речных бассейнов (Западного Буга, Припяти, Выжевки, Турии, Стохода, Стиря), природных (ландшафтных) районов, выделенных на территории области К. И. Геренчуком (Верхнеприпятского, Шацкого, Любомльсько-Ковельского, Маневицкого, Турийского, Цуманского, Колкивского, Луцкого, Иванычівського, Гороховського). Анализируемые показатели картографически отображены с применением ГИС-технологий, которые расширяют возможности дальнейшего использования результатов данного исследования в решении научных и прикладных задач.

Ключевые слова: природно-заповедные территории, природно-заповедный фонд, коэффициент заповедности, коэффициент инсуляризации, плотность объектов ПЗФ.

Pavlovs'ka Tatiana, Rudyk Oleksandr, Vorobey Anastasiya. Territorial Differentiation of Natural Reserve's Efficiency Indicators in Volyn Region. The article highlights the results of geospatial peculiarities' research in terms of conservation area quality in Volyn region. The research of natural reserves' functional properties and the high level of excellence evaluation of its functioning are necessary for determination the priority trend in the development of protected areas in the region. To assess the nature reserve effectiveness of Volyn region the following issues are analyzed: the number and area of protected areas, the density of protected areas, the conservation area rate, the rate of compartmentalization (insularization) of nature reserve fund in terms of administrative units (16 administrative regions), catchment area (Bug River, Pripjat, Vyzhivka, Turiya, Stokhid, Styr), natural (landscape) areas which are allocated to the region by K. I. Herenchuk (Verhnoprpy'yatsk, Shatsk, Kovel, Lyuboml, Manevychi, Turiysk, Tsuman, Kolki, Lutsk, Ivanychi, Gorokhiv). Analyzed indicators are cartographically reflected with the application of GIS technology that enhances the further use of the results of this study in solving scientific and applied problems.

Key words: natural protected areas, nature reserve fund, conservation area rate, the rate of insularization, density of protected areas.

Стаття надійшла до редколегії
25.12.2015 р.